

Kinderen leren niet alleen van leraren

Wat is buitenschools leren?

Jeannette Doornenbal

Buitenschools leren is een breed begrip waar verschillende betekenissen aan worden toegekend; buitenschoolse activiteiten zijn hier een onderdeel van. Om enige helderheid in dit begrip te verschaffen, licht ik dit kort toe.

Kinderen leren altijd en overal. Niet alleen in de school, maar ook door mee te doen in de alledaagse wereld thuis, op straat, in hun vrije tijd. Om onderscheid te kunnen maken tussen de verschillende manieren waarop en waar kinderen leren, wordt wel het onderscheid gemaakt tussen *formeel, informeel en non formeel leren*. Formeel leren vindt plaats in de context van verplicht onderwijs en expliciete instructie. Het primaire doel daarvan is dat kinderen leren. Maar kinderen leren niet alleen van leraren, ze leren ook impliciet bijvoorbeeld van

leeftijdgenoten, vriendjes en vriendinnetjes, van hun ouders en andere volwassenen door de interacties en relaties die kinderen met anderen hebben. Deze vorm van leren wordt wel informeel leren genoemd. Non formeel leren wordt gebruikt voor het leren dat plaatsvindt tijdens de beoefening van vrijetijdsactiviteiten in verenigingsverband zoals sport, kunst, theater en muziek. Het onderscheid lijkt verhelderend maar is dit niet, want kinderen leren ook informeel in een schoolse setting bijvoorbeeld tijdens het spelen op het speelplein of in interacties tussen leeftijdgeno-

leren?

Jeannette Doornenbal

an worden

e helderheid

riendinnetjes, van hun
1 door de interacties en

ren hebben. Deze vorm

leren genoemd. Non
roor het leren dat
ing van vrijetijdsactivi-
oals sport, kunst,
heid lijkt verhelderend
1 leren ook informeel in
eld tijdens het spelen
ies tussen leeftijdgeno-

ten in de klas of groep (bv Van der Schaaf, 2016).
Buitenschools leren kan dus zowel gaan over formeel,
informeel als non formeel leren.

ZINVOL EN BETEKENISVOL LEREN

Een ander begrippenpaar dat verband houdt met
buitenschools leren is het verschil tussen *zinnol en*
betekenisvol leren. Met zinvol leren wordt geduid op

dat wat kinderen moeten leren met het oog op hun
kwalificatie, op het doorlopen van het onderwijscur-
riculum. Immers alle kinderen moeten leren lezen,
schrijven, spellen, rekenen etc. Hoewel dit zinvol is
met het oog op hun onderwijsloopbaan; in de
ervaring van kinderen zelf hoeft dit niet zo te zijn. Met
betekenisvol leren wordt geduid op het leren dat voor

kinderen zelf betekenis heeft. Dikwijls wordt dan

geduid op het leren in betekenisvolle contexten

Zowel bij ouders als profes- sionals bes-toot de indruk dat het brede aanbod aan naschoolse activiteiten woorddevol is voor kinderen.

bijvoorbeeld door het bieden van ondersteuning aan
ouderen in de buurt of zelf een onderneming te
starten. Voor kinderen is de betekenis, de waarde van
wat ze leren daarmee direct duidelijk. Ook dit
onderscheid is niet perse gebonden aan binnen- en
buitenschools leren. Ook binnen de school kan
betekenisvol leren plaatsvinden bijvoorbeeld in
projecten, evengoed kan zinvol leren plaatsvinden in
buitenschoolse contexten bijvoorbeeld tijdens
huiswerkbegeleiding om leerlingen voor te bereiden
op het maken van testen en toetsen.

LEREN BUITEN DE OFFICIËLE ONDERWIJSTIJD

Tot slot zijn er *diverse praktijken* waarin buiten de
officiële onderwijstijd wordt geleerd.

Er is *buitenschoolse opvang* (bso) bedoeld voor de
opvang van kinderen van werkende ouders. Ook in de

context van de bso kunnen gerichte educatieve
activiteiten plaatsvinden, zowel betekenisvolle als

zinvolle. De bso is niet gratis voor ouders en wordt

overwegend uitgevoerd door pedagogisch medewer-
kers (pm'ers)

Er zijn *naschoolse activiteiten* op gebieden van sport,
kunst, cultuur, natuur, wetenschap, ICT et cetera. Deze
activiteiten zijn gericht op het bieden van extra
kansen aan kinderen in achterstandssituaties, maar
staan dikwijls ook open voor andere kinderen in de
buurt. Omdat ze plaatsvinden in de vrije tijd van
kinderen, streven de professionals ernaar om ze
aantrekkelijk te maken voor kinderen. Het moet niet
schools zijn c.q. gericht op formeel leren. Maar
informeel en non-formeel en bij voorkeur betekenis-
vol. Deelname aan deze activiteiten is niet verplicht,
wat ertoe kan leiden dat kinderen die er in de ogen
van professionals het meest van zouden kunnen
profiteren, er niet aan deelnemen. De toegankelijk-
heid is dus een vraagpunt. Deze activiteiten worden
dikwijls gefinancierd door de gemeente uit het
kansen beleid, en worden uitgevoerd door bijvoor-
beeld combinatiefunctionarissen, pedagogisch
medewerkers of brede vakdocenten. Soms ook door
vrijwilligers met bepaald talent.

Er is ook een *verlengde schooldag* (VSO) die expliciet
is bedoeld voor kinderen in achterstandssituaties om
de *achievementgap* te dichten. Deelname is dan ook
verplicht. De VSD kan zowel tussen de middag als na
schooltijd worden uitgevoerd. Meestal wordt ernaar
gestreefd om het leren tijdens de VSD betekenisvol te
laten zijn voor de kinderen. Het gebeurt immers in
hun vrije tijd. Van belang daarbij is dat zij hun
motivatie voor leren niet verliezen en een toekomst-
perspectief gaan ontwikkelen waardoor ze zelf beter
weten waarom leren belangrijk is. In bijvoorbeeld de

verlengde schooldagpraktijken in een aantal vensterscholen in Groningen wordt gewerkt vanuit het concept van levend leren.

BUITENSCHOOLS LEREN ONDER SCHOOLTijd?

Om de verwarring te vergroten, buitenschools leren kan ook onder schooltijd plaatsvinden namelijk als de buurt, de bredere omgeving (zoals het bezoeken van een museum, of het maken van een excursie) wordt

Er blijkt meer nodig om het verplichte basisonderwijs om kinderen in ochtend- en avonduren te ondersteunen bij het vinden van hun plek in de wereld..

gebruikt als betekenisvolle context (Van Oenen, 2012; Van Oenen & Hajer, 2004). Meestal worden deze programma's ontwikkeld en uitgevoerd door educatieve professionals samen met de leraar. Een aansprekend voorbeeld waarover ik in oktober 2017 tijdens de landelijke kinderwerkersdag in Utrecht hoorde is het democratisch burgerschapsprogramma dat een kinderwerker van Doenja Dienstverlening in opdracht van de directeur van de brede school voor alle leerjaren van het basisonderwijs heeft ontwikkeld en uitvoert. In een volgend nummer van *Zorg Primair* meer over dit project in Utrecht.

DRIE FUNCTIES VAN GOED ONDERWIJS

Naschoolse activiteiten zijn dus één vorm, naast andere, van buitenschools leren. En wel in de zin dat het plaatsvindt buiten de formele context van de klas. Maar buitenschools leren is breder; dat duidt op betekenisvol leren in een niet-schoolse context. Het zou mooi zijn als naschoolse activiteiten leiden tot betekenisvol leren die kinderen kansen bieden om zich zowel te kwalificeren, te socialiseren als te subjectiveren. Goed onderwijs heeft volgens de theoretisch pedagoog Gert Biesta namelijk drie

functies (2013): het kwalificeert kinderen voor de arbeidsmarkt; het socialiseert kinderen zodat zij als kritisch burger kunnen participeren in en bijdragen aan onze democratische samenleving; en het leidt ten derde tot wat Biesta subjectificatie noemt. Daarmee bedoelt hij - wat simpel geformuleerd - dat het onderwijs ook tot taak heeft om kinderen zo te ondersteunen dat elk kind op zijn eigen wijze in de wereld komt, dat ieder kind in de toekomst vorm en inhoud kan geven aan wie hij wil zijn en wat en hoe hij kan bijdragen aan de menselijke wereld. Biesta heeft dus een brede visie op wat goed onderwijs is. Buitenschools leren, leren in andere contexten dan de klas, tijdens of buiten de officiële lestijd om kan een belangrijke bijdrage leveren aan al drie deze functies.

Een uitgebreide versie van dit artikel is te lezen in *Zorgbreed*, tijdschrift voor integrale leerlingenzorg nr. 57, 15•jrg 2017. Een uitgave van Garant Uitgevers, Antwerpen/Apeldoorn.

DR JEANNETTE DOORNBAL IS PEDAGOOG EN WERKZAAM ALS LECTOR INTEGRAAL JEUGDLEID AAN DE HANZE HOGESCHOOL GRONINGEN.

BRONNEN EN VERDER LEZEN:

- Andere tijden in onderwijs en opvang i.s.m. APS (2012.) *De toekomst uitvinden. Kindcentra in beeld*. <https://www.youtube.com/watch?v=ZRKgT3n3wo>.
- Biesta, G. (2013). *The beautiful risk of education*. Taylor & Francis.
- Doornenbal, J. (2011). Triple 5: Small, Smart and Social. Over de pedagogische basis van de brede school. <https://research.hanze.nl/ws/portalfiles/portal/7848649>.
- Doornenbal, J., Pols, W. & Van Oenen, S. (2012). *Werken in de brede school. Een pedagogische benadering*. Bussum/Naarden: Coutinho.
- Doornenbal, J. & De Kruit, J. (2016). Twenty years of community schools in Groningen: A Dutch Case. In H. Lawson & D. van Veen (Eds.). *Developing community schools, community learning centers, Extended-service schools and Multi-service schools* (pp. 229-253). Switzerland: Springer.
- Doornenbal, J. (2017). Plek voor ieder kind. Inclusie als opdracht voor brede scholen en kindcentra. PAC/Het Kinderopvangfonds <https://www.pedagogischpact.nl/images/pdf/PLEK-JD.pdf>.
- Oenen, S. van (2012.) De buurt als leeromgeving voor burgerschap. In Doornenbal, J., Pols, W & Van Oenen, S. *Werken in de brede school, Een pedagogische benadering* (pp. 79-93). Bussum/Naarden: Coutinho.
- Oenen, S., van & Hajer, F. (red.) (2004). *De scholen het echte /even*. Utrecht/Amsterdam: NIZW/5WP.